

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ**РАЗІНЬКОВА Міла**

Університет митної справи та фінансів

<https://orcid.org/0000-0002-1590-7428>e-mail: razinkova_mila@ukr.net

У статті розглядаються сучасні підходи до трактування сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом». Надано авторське визначення поняття «управління зовнішнім державним боргом». Визначено та досліджено сутність ключових структурних елементів системи управління зовнішнім державним боргом. Визначено мету системи управління зовнішнім державним боргом в умовах війни. Виходячи з системи управління зовнішнім державним боргом було виокремлено основні її завдання. Зазначено, що зростання зовнішнього державного боргу може мати негативний вплив на економічну безпеку країни через кілька визначених ключових чинників.

Ключові слова: борг, зовнішній державний борг, система, управління, держава, економічна безпека країни.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-32>

**ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ
ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Найважливішим завданням у дослідженні системи управління зовнішнім боргом є аналіз концептуальних засад управління таким боргом, оскільки з початком бойових дій мета, сутність, завдання та загальна концептуальна система управління зовнішнім боргом змінилися. Тому першим кроком в управлінні зовнішнім боргом є ретельне вивчення теоретичних основ та визначення відповідного термінологічного інструментарію для подальшого аналізу та прийняття рішень. Загалом проблема формування та управління державним боргом є однією з найбільш досліджуваних вітчизняними та зарубіжними вченими. Значне зростання зовнішнього боргу в багатьох країнах світу викликало активні дискусії та дослідження у сфері оцінки, аналізу та розробки ефективних систем управління зовнішнім боргом та надання гарантій зовнішнього боргу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розглядаючи сучасні підходи до трактування сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом», можна стверджувати, що існує декілька основних напрямів його характеристики. Представники наукової спільноти В.Дудченко [1], С. Ковальчук [2], І.Форкун [2], В.Лісовенко [4], О. Новосолова [5], Я.Палешко [6], Т.Богдан [7,8] та інші вивчають питання розвитку системи управління зовнішнім державним боргом. Але окремі аспекти даних питань є й досі не деталізовано вивченими.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті визначено вивчення особливостей розвитку системи управління зовнішнім державним боргом країни. Завданнями роботи є: вивчити підходи до трактування сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом», надати авторське визначення поняття «управління зовнішнім державним боргом», дослідити сутність ключових структурних елементів системи управління зовнішнім державним боргом, визначити мету та завдання системи управління зовнішнім державним боргом в умовах війни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Враховуючи сучасний підхід до трактування сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом», можна стверджувати, що його характеристика має декілька основних напрямків (структурний, системний, функціональний, управлінський, інституційний та змішаний):

1. Структурний підхід до управління зовнішнім боргом наголошує на компонентах боргу та їх взаємозв'язках.
2. Системний підхід розглядає управління зовнішнім боргом як складну систему, в якій різні елементи взаємодіють та впливають один на одного.
3. Функціональний підхід до управління зовнішнім боргом орієнтований на розгляд функцій, які виконує система управління боргом.

4. Управлінський підхід зосереджений на практичних аспектах управління зовнішнім боргом.

5. Інституційний підхід підкреслює роль інституційних структур у процесі управління боргом.

6. Змішаний підхід поєднує елементи різних підходів і використовує комплексний підхід до управління зовнішнім боргом держави.

Тому запропоновані різними авторами та науковцями вищезазначені підходи та напрями дають цінне розуміння багатоаспектності управління зовнішнім державним боргом.

Однак варто зазначити, що комплексний підхід до розуміння сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом» також враховує фінансові, макроекономічні та управлінські аспекти для забезпечення стабільності та ефективності управління зовнішнім державним боргом.

Узагальнюючи ці підходи, автор пропонує визначення поняття «управління зовнішнім державним боргом». Вона рекомендує розглядати його як невід'ємну частину системи національної безпеки держави (у контексті її забезпечення), що включає низку заходів (інструментів, методів) стратегічного планування для ефективного управління зовнішнім боргом країни та гарантованим державою боргом, визначення його оптимальної структури, нейтралізації боргових ризиків, досягнення сталого економічного розвитку, забезпечення фінансової стабільності, фінансового суверенітету та врахування ризиків і можливостей міжнародних фінансових ринків, підтримання належного рівня платоспроможності та кредитного рейтингу країни.

Визначення «управління зовнішнім державним боргом» відображає важливі аспекти з урахуванням воєнного стану в Україні:

1. Національна безпека: розуміння управління зовнішнім державним боргом як частини національної безпеки демонструє важливість ефективного управління фінансовими ресурсами в умовах військового конфлікту для забезпечення стабільності та функціонування країни.

2. Стратегічне планування: чітка необхідність комплексу заходів і методів стратегічного планування, що вказує на важливість довгострокових методів управління боргом для адаптації до змін економічної ситуації, викликаних війною.

3. Сталий економічний розвиток: це визначення спрямоване на забезпечення сталого економічного розвитку та фінансової стабільності країни, незважаючи на військові виклики, які можуть вплинути на економіку.

4. Фінансовий суверенітет: наголос на фінансовому суверенітеті демонструє важливість збереження незалежності у прийнятті фінансових рішень навіть в умовах воєнного стану.

5. Підтримка платоспроможності та кредитних рейтингів: управління зовнішнім державним боргом повинно забезпечити здатність країни виконувати свої фінансові зобов'язання та підтримувати стабільний кредитний рейтинг навіть у складних умовах війни.

Запропоноване автором визначення враховує особливі виклики, з якими стикається країна в контексті військового конфлікту, і демонструє необхідність виваженої та комплексної стратегії управління зовнішнім державним боргом для забезпечення стабільності та безпеки національної економіки.

Окрім з'ясування сутності концепції управління зовнішнім державним боргом, важливим є також визначення та дослідження сутності основних структурних елементів системи управління таким боргом.

Метою системи управління зовнішнім боргом держави у воєнний час є ефективне управління зовнішніми борговими зобов'язаннями держави з урахуванням конкретних обставин та викликів, які виникають у воєнний час. Варто зазначити, що основною метою системи управління зовнішнім боргом країни є забезпечення фінансової стабільності країни в умовах війни. Це означає вжити заходів щодо погашення боргів, захисту фінансових ресурсів та уникнення банкрутства навіть у складних конфліктних умовах, створення ефективних механізмів контролю над фінансовими потоками та забезпечення стабільності фінансової системи.

Управління державним зовнішнім боргом у воєнний час потребує особливого підходу, який може включати наступні підсистеми, важливі в кризових ситуаціях: підсистему кризового планування та реагування, підсистему врегулювання зовнішнього боргу та підсистему гарантій міжнародного співробітництва.

Відповідно до національної системи управління зовнішнім державним боргом визначено такі основні завдання:

1. Моніторинг та аналіз: забезпечення постійного моніторингу та аналізу зовнішнього державного боргу, включаючи його обсяг, структуру, процентні ставки, терміни погашення та інші

параметри. Це дає змогу оцінювати фінансові ризики та приймати зважені рішення щодо управління боргом.

2. Планування та прогнозування: розроблення стратегічних планів та прогнозів щодо зовнішнього боргу держави, враховуючи фінансові цілі та здатність країни обслуговувати свій борг. Це допомагає уникнути непередбачених фінансових труднощів і забезпечує стабільність фінансової системи.

3. Управління ризиками: ідентифікація, оцінка та управління різними ризиками, пов'язаними із зовнішнім боргом держави (кредитний ризик, валютний ризик, ризик відсоткової ставки та інші фактори, які можуть вплинути на платоспроможність) та її здатність виконувати свої боргові зобов'язання.

4. Взаємодія з кредиторами (спілкування з міжнародними кредиторами, в тому числі переговори про умови кредитного фінансування, реструктуризацію боргу, погашення боргу).

5. Законодавчий нагляд: розробляти та впроваджувати наглядову політику, нормативно-правові акти та законодавчі документи щодо державного зовнішнього боргу у воєнний час.

Підсумовуючи, варто зазначити, що зростання зовнішнього боргу держави може мати негативний вплив на національну економічну безпеку через такі ключові фактори:

1. Уповільнення економічного зростання: залежність країни від зовнішнього боргу може уповільнити економічне зростання через обмежені можливості фінансування та збільшити ризик економічної нестабільності;

2. Посилення залежності від кредиторів: великі обсяги зовнішнього боргу можуть посилити залежність країни від кредиторів, тим самим обмежуючи її здатність здійснювати фінансову та економічну політику відповідно до своїх національних інтересів;

3. Збільшення витрат на обслуговування боргу: обслуговування величезного зовнішнього боргу може призвести до збільшення бюджетних витрат, що призведе до збільшення податкового тягаря та загострення бюджетних проблем;

4. Фінансові піраміди та ризики фінансової кризи: великі обсяги запозичень на зовнішніх ринках можуть призвести до формування фінансових пірамід та створити передумови для фінансових криз через збільшення боргу та відсотків;

5. Необхідність скоротити внутрішнє споживання: погашення величезного зовнішнього боргу може призвести до зростання потреби у скороченні внутрішнього споживання для забезпечення фінансової стабільності;

6. Загрози фінансовій системі та валюті: надмірний зовнішній борг може становити загрозу фінансовій системі та національній валюті через залежність від зовнішніх кредиторів і ризик взяття нерезидентами контролю над внутрішньою ситуацією.

З огляду на ці аспекти, необхідно ретельно розглядати ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо запозичень та управління зовнішнім державним боргом для забезпечення економічної стабільності та безпеки країни.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розглянуто сучасні підходи до трактування сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом». Надано авторське визначення поняття «управління зовнішнім державним боргом». Визначено та досліджено сутність ключових структурних елементів системи управління зовнішнім державним боргом, визначено такої мету системи. Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що успішне управління зовнішнім боргом держави потребує розробки ефективних стратегій кредитування, моніторингу та оцінки ризиків, виконання зобов'язань перед кредиторами та створення прозорих механізмів управління та підзвітності. Враховуючи можливі негативні наслідки надмірного накопичення зовнішнього державного боргу, необхідно провести комплексне дослідження концепції управління таким боргом та інтегрувати її в ширшу систему управління національною безпекою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дудченко В. Зовнішній державний борг: особливості вимірювання та економічні наслідки. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль : Економічна думка, 2010. Вип. 7. С. 68–72.
2. Ковальчук С. В., Форкун І. В. *Фінанси: навч. посіб.* Львів: Новий Світ – 2000, 2006. 568 с.
3. Кучер Г. В. *Управління державним боргом: підруч.* К.: КНТЕУ, 2002. 342 с.

4. Лісовенко В. В., Бенч Л.Я., Бец О.І. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 7–31.
5. Новосолова О. Боргова безпека як визначальний фактор макроекономічної стабільності держави. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 35. Ч.1. С.123–128.
6. Палешко Я. С. Державний борг та державний кредит: сутність понять та основи управління процесами. *Агросвіт*. 2014. № 21. С. 68–72.
7. Богдан Т.П. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності. *Вісник Національного банку України*. 2012. № 4. С.8–15.
8. Богдан Т.П. Стратегічне управління державним боргом в умовах нестійкої боргової позиції. *Фінанси України*. 2018. №4. С. 86–92.

REFERENCES:

1. Dudchenko, V. (2010). Zovnishnij derzhavnyj borh: osoblyvosti vymiriuvannya ta ekonomichni naslidky. *Ekonomichnyj analiz : zb. nauk. prats' Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu. Ternopil' : Ekonomichna dumka, Vyp. 7. S. 68–72.*
2. Koval'chuk, S. V., & Forkun, I. V. (2006). *Finansy: navch. posib. L'viv: Novyj Svit – 2000, 568 s.*
3. Kucher, H. V. (2002). *Upravlinnia derzhavnym borhom: pidruch. K.: KNTEU, 342 s.*
4. Lisovenko, V. V., Bench, L.Ya., & Bets, O.I. (2014). *Derzhavnyj borh: kontseptual'ni zasady ta makroekonomichni aspekty. Finansy Ukrainy. № 12. S. 7–31.*
5. Novos'olova, O. (2014). *Borhova bezpeka iak vyznachal'nyj faktor makroekonomichnoi stabil'nosti derzhavy. Zbirnyk naukovykh prats' ChDTU. Seriiia «Ekonomichni nauky». Vyp. 35. Ch.1. S.123–128.*
6. Paleshko, Ya. S. (2014). *Derzhavnyj borh ta derzhavnyj kredyt: sutnist' poniat' ta osnovy upravlinnia protsesamy. Ahrosvit. № 21. S. 68–72.*
7. Bohdan, T.P. (2012). *Borhova bezpeka ta ii rol' u harantuvanni finansovoi stabil'nosti. Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy. № 4. S.8–15.*
8. Bohdan, T.P. (2018). *Tstrategichne upravlinnia derzhavnym borhom v umovakh nestijkoj borhovoї pozytsii. Finansy Ukrainy. №4. S. 86–92.*

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE FOREIGN STATE DEBT MANAGEMENT SYSTEM

RAZINKOVA Mila
University of Customs and Finance

The article examines modern approaches to the interpretation of the essence of the concept of "external public debt management". The author's definition of the concept of "external public debt management" is provided. The essence of the key structural elements of the external state debt management system was determined and investigated. The purpose of the external state debt management system in wartime conditions is defined. Based on the external state debt management system, its main tasks were singled out. It is noted that the growth of external public debt can have a negative impact on the country's economic security due to several key factors. Considering these aspects, it is necessary to carefully consider the risks and make informed decisions about borrowing and debt management to ensure the economic stability and security of the country. Successful management of external public debt requires the development of effective borrowing strategies, monitoring and assessment of risks, fulfillment of obligations to creditors, as well as establishment of transparent management and accountability mechanisms. Successful management of external public debt requires the development of effective borrowing strategies, monitoring and assessment of risks, fulfillment of obligations to creditors, as well as establishment of transparent management and accountability mechanisms. Considering the negative consequences that can be caused by the excessive accumulation of external public debt, it is important to conduct a comprehensive study of the concept of external public debt management and its integration into the broader system of managing the country's national security. By studying the relationship between external public debt management and national security, one can gain a deeper understanding of the role and importance of effective debt management practices in ensuring a country's economic stability and resilience.

Keywords: debt, external public debt, system, management, state, economic security of the country.